

ДАРОВИТИ КАО КРЕАТОРИ КУЛТУРЕ НАДМЕТАЊА

Резиме: Осмишљена култура надметања представља добар пут превазилажења нестваралачког ривалства које обесмишљава међуљудске односе од најранијег детињства. Омогућава креативну стваралачку прогресију кроз све стваралачке токове, што битно доприноси препознавању даровитости сваког појединца. То даље подстиче развијање и конкретизацију добрих могућности (даровитости), тако да надметање у различитим областима постаје заједничко тражење и постизање добрих резултата. На тај начин се афирмишу сви стваралачки потенцијали и остварују позитивни ефекти заједничког бољитка. То онемогућава негативне релације које подстиче ривалство неостварене, непрепознате и онемогућене даровитости. Због тога је примарни задатак подстицање стваралачке одговорности даровитих, као и осталих саучесника у процесу стварања заједничког бољитка. Даровити у свему овоме треба да буду истрајни, како би били прихваћени, што претпоставља њихову спремност да буду стварни креатори културе надметања. То значи разумевање да стваралачки процес траје непрестано и захтева стално препознавање и афирмацију нових даровитих ствараоца. Оног тренутка кад неко помисли да је баш он у свему „дао последњу реч” он одустаје од културе надметања, постаје жртве сопствене неостваривости. Сам све своје резултате на тај начин обесмишљава. Због тога је важно подстицати даровите да у свему буду слободни од саможивости и опредељени за културу надметања, знајући да на тај начин доприносе стварању свеопштег бољитка који би требало да буде заједнички циљ свих ствараоца, посебно даровитих.

Кључне речи: даровитост, креативност, култура надметања, ривалство, бољитак.

Појашњење наслова

Наслов сваког рада подразумева јасну идентификацију теме која се проблематизује и решава, што захтева прецизност слободну од сваке двосмислености. Због тога сматрамо да је потребно да се наслов овога рада додатно појасни због извесне специфичности коју садржи појам: НАДЕМЕТАЊЕ. То у овом контексту није само још једна реч, него је кључни појам кроз који наслов добија на прогресивности. Овде је умесно указати на речи знаменитог социолога из прошлог века, који закључује:

Реч може да има више значења, појам само једно; зато појам спада у логику а реч у семантику. Реч и појам упућују на прелаз са семантичке на логичку анализу, са отвореног на затворени језик... Док апстракција изражава само сличност између различитих појава, појам изражава и

---

¹ agapije2013@ gmail.com

сличност и разлике и утолико је сазнајно надмоћан (Шушњић, 1999:40).

Приступајући појму надметања на овакав начин његову полазну основу наћи ћемо у древном јелинском појму: *αγων* – такмичење, борба, надметање. Ради се о сталном уобличавању унутрашњих порива сваког појединца, где је његова примарна улога да најпре сам у себи усклади све на добро, оспособљавајући се на тај начин да буде креатор процеса усавршавања многих у заједничком трагању за смислом. Тако се промишља и заједнички циљ и свему даје добра мера, што доприноси стваралачкој динамици у свим облицима људског стваралаштва.

На први поглед може бити нејасно, чак и немогуће стављање у исти контекст даровитости и надметања, јер неко то може да разуме као заговарање привилегованог статуса даровитих у односу на „обичне”. Не ради се о томе; овде је реч о стваралачкој динамици у којој даровити треба да буду креатори заједничких постигнућа, дајући и себе и све од себе у том процесу. Они су покретачи заједничког дела тако што себедавањем надилазе сопствену себичност и подстичу своје саучеснике да и они дају пуни допринос у стваралаштву. Тако се ствара култура надметања у којој свако даје максимални допринос не тражећи због тога похвале и захвалност. На такав начин се све осмишљава добрим разлозима и постаје стални подвиг суживота многих. Наравно, добро се зна шта је ко учинио, ништа се не уопштава, али нема боготворења појединаца и њихових успеха, јер би се на такав начин зауставио процес доброг стваралаштва. Све је у процесу тражења новог и бољег, чиме се не обезвређује већ постигнуто већ се додатно осмишљава новим постигнућима. Тако да ако се после проглашења успеха и успешних све обустави њиховим боготворењем долази до застоја, да би се у даљем току све враћало уназад. Историја је пуна примера пасивног дивљења и агресивног навијања у којима су се истрошили добре могућности, обесмишљена даровитост и заустављени даровити. Због тога је потребно разликовати стварно и стваралачко надметање од оног аукцијског или купопродајног, као и од навијачке острашћености у вези са спортским догађајима. Овде је реч о животном стваралаштву које незауставиво траје, несводиво је на једнократно надмудривање и надјачавање, увек је отворени процес у коме нема окончаних радњи, све је у сталном покрету и подложно је променама. То је борба за заједнички бољитак између оних који су претходно победили себе и тако се оспособили за заједницење са другима.

Важно је разумети културу надметања као стални стваралачки процес који је отворен за свакога, није нешто намењено само изузетним појединцима. Такође, одговорност даровитих је много већа, што показује да даровитост треба схватити као обавезу а не као привилегију. Због тога надметање није надјачавање јачих са слабијима, у коме се унапред зна победник, него је заједнички подухват у коме треба више да да онај који више има, али без приговора било коме због тога. Овде је потребна драговољност – слободна воља свих стваралачких субјеката, без чега све губи своју лепоту и

смисао. Томе треба да претходи унутрашње промишљање и одлука сваког субјекта (ништа није могуће под принудом споља), а то указује на неопходност унутрашњег стваралачког опредељења сваког ствараоца. Ко победи сопствену ускогрудост и донесе одлуку о себедовању као мери живота у заједници може успешно да креира културу надметања у свим животним процесима. Све док не успемо да се изборимо са собом на овакав начин остајемо заточеници борбе за опстанак у некултури најјачавања. Осећамо се угрожено зато што желимо да угрожавамо једни друге, трудећи се да на сваки начин оправдамо потребу да поражавамо оне које сматрамо непријатељима. Сигурно је да нико ко живи на овај начин неће моћи да прихвати културу надметања као креативну стварност. То ће бити нешто немогуће све док се не иступи из борбе за опстанак у стваралачку слободу.

Неопходно је непрестано превазилажење свих површности и једностраности, јер само на такав начин се остварује одговорна и слободна личност која иде у сусрет другоме без предрасуда. То је могуће само онда кад су наши унутрашњи процеси усклађени тако да смо отворени једни за друге са пуним капацитетом искрености и поверења. Тада нема тактизирања зарад стицања само за себе, све је осмишљено реалним увидом у стање ствари, што омогућава стваралачку динамику. Тада култура надметања постаје креативна стварност у којој се многи заједно боре за општи бољитак, а не само за себе и своје интересе. Тако се превазилази оно што апостол Павле именује као проблем, који је последица стања у коме „сви траже своје, а не оно што је Христово” (Библија, 2010: Фил. 2:21). То је бесмислена борба за опстанак, стање које је могуће превазићи само здравим надметањем у коме свако даје себе у потпуности и све од себе, не да би се истакао већ да би допринео стварном животном бољитку.

Даровитост је стваралачка одредница која постаје животна стварност онда кад се стави у функцију креативне прогресије. То подразумева јасну идентификацију и одговорно поступање свих ствараоца, најпре онога који је препознат као прималац и носилац даровитости, а потом и свих његових састваралаца. Тако се остварењем личности у заједници превазилази недореченост индивидуализма и колективизма. Све је конкретизовано личносним стваралаштвом које добија своју праву меру у заједничком подвигу многих. Ту нема надређених и подређених, али постоји јасан поредак радњи и одређења шта, кад, како и ко чини. Стваралачки подстицаји и сарадња у којој свако има своје место омогућавају заједничку делатност у којој по библијској новозаветној логици „већи” служе „мањима”. То илуструју речи апостола Павла:

Различити су дарови, али је Дух исти, и различите су службе али је Господ исти... Но свакоме се даје пројава Духа на корист ... као што је тело једно и има удове многе ... иако су многи удови једно су тело ... А око не може рећи руци: Не требаш ми; или опет глава ногама: Не требате ми. Него, шта више, који се удови тела чине да су слабији, неопходни су ... И неугледни наши удови имају већи углед, док оним угледним то не треба ... (Библија: 1. Кор. 12:4–24).

На основу ове илустрације о људском телу у коме се „удржују” многи различити удови који сапостоје и саостварују се непрестаним саживљавањем једних са другима, треба промишљати добре облике људског заједничења у свим животним ситуацијама. Само тако могуће је ставити даровитост у добар стваралачки контекст, јер на било који другачији начин остаје неостварен потенцијал. Због тога је неопходно стално стваралачко промишљање даровитости, како би се стваралачки процес реализовао на прави начин. Тада све области људског стваралаштва постају креативне одреднице, што захтева стваралачку присутност и остваривост свих субјеката. Због тога не треба да буде збуњујуће то што се надмећемо у свим животним ситуацијама и просторима, у науци, уметности, политици, економији, спорту... Потребно је да разумемо живот као сталну борбу свих актера за заједнички бољитак, а не као сукоб неистомишљеника у коме је све другачије – опасност. Препознавање различитости на креативан начин уз спремност на прихватање става: слажемо се да се не слажемо! треба да буде први корак на путу остваривања културе надметања. Ту нема места надгласавању и наметању; тако нешто значило би насиље и одустајање од културе надметања. Потребно је прихватање другог и другачијег онаквим како он жели да буде и себе нама представи, без изнуђивања и кориговања других по нашим потребама или интересима. Оно што је предуслов за успех у овом процесу изражавају речи Ендија Ронија (Andy Rooney), који закључује:

„Научио сам да је много важније бити добар него бити у праву”
(bozjaljubav.jimob.com/savjeti/).

Овај став би се слободно могао прихватити као мера успешности у култури надметања, јер подстиче добродетел и себедовање спутавајући себичност и једностраност тражења само за себе. Само онај човек који је спреман да непрестано даје себе до краја и све од себе може бити креативни субјекат културе надметања у сваком погледу. Треба рећи да је дуг пут до постизања овако узвишеног стања; подразумева стално превазилажење потребе за злопамћењем и злурадешћу, које спутавају и обесхрабрују добродетелно издизање изнад потребе за осветом и „поравнањем”. Тада надметање постаје позитивна одредница, борба за заједничко добро, и тако даровити који су оделотворили све своје потенцијале својим пуним себедовањем и несебичношћу у сваком погледу постају и заувек остају креатори културе надметања.

Прогресивно промишљање даровитости

Даровитост је превасходно личносна одредница, али никако не би требало да буде сведена на привилегију себичног појединца коме је све дозвољено, а од кога се ништа не очекује. Због тога у контексту промишљања даровитости увек треба искључивати нестваралачко дивљење и следовање „обичних” у односу на њих. Оно што је примарно у вези са препознавањем даровитости даровитих јесте прогресивно промишљање заједничких стваралачких поступака. То подразумева јасан поредак у коме свако има своју

стваралачку функцију тако што препознаје потребе других а не само свој себични интерес. Ово је стални процес који треба посебно да буде интензиван у периоду школовања, када треба испунити „... значајан задатак: васпитање даровитих ученика за потпунију сарадњу са вршњацима различитих способности” (Ђорђевић, 1979: 160). Због тога је важно и потребно благовремено препознавање и ангажовање даровитих као лидера у одељењској заједници, са јасним нагласком на њиховој друштвеној одговорности. На то указује академик Данило Ж. Марковић:

Рано дијагностицирање обдарености представља почетак посебне бриге друштва о талентима, поклањање посебне пажње стварањем повољнијих услова за њихов развој. Оваквом акцијом друштво настоји да изгради своју елиту (Марковић, 2006:24).

Наравно, елитизам подразумева одговорност, никако незаслужену привилегованост; то је могуће и потребно процесуирати и ситуирати у све токове васпитно-образовног процеса, од предшколског до факултетског. Само на тај начин могуће је осмишљено доживотно стваралаштву у коме нема разлике између учити и учити се. Тако даровитост постаје смислена стварност у којој је примарна одредница одговорност „првих”, оних који су оделотворили своје добре могућности.

Дакле, допринос даровитих у вези са овим састоји се у томе да стварају са другима и за друге, али и за себе, тако што преузимају одговорност, а не намећу себе и своју посебност другима. Наравно, све ово се не може догађати по неком механизму, и не подразумева се само по себи. Захтева дубље промишљање свих стваралачких субјеката и искључује све облике површности и једностраности. Подразумева конкретно чињење а не претпоставке, остварење а не само набрајање могућности. Нико не треба да истиче себе и своје заслуге тражећи покорност од других, јер тако се ствара следбеничка покорност а не заједница успешних стваралаца. Само на такав начин сваки стваралачки субјекат се остварује као слободна и одговорна личност. То никако не треба доживљавати као уопштавање које све доводи у стање осредњости, јер се не ради о превићању било чијег потенцијала и остварења. Реч је о комуникацији различитих личности у заједници тако што свако приступа стваралаштву одговорно, и на тај начин сви превазилазе уске оквире права и дужности. Тако постајемо једни другима сарадници а не противници, што неминовно захтева већу ангажованост и одговорност даровитих. Сигурно је да се даровитост на овај начин препознаје као лепа дужност, а не као оптерећујућа чињеница. Ту нема места њиховој гордости и саможивости, као ни дивљењу ни зависти од стране оних са којима се саостварују у животном стваралаштву. Када год се ово превиди долази до погрешног разумевања даровитих и њиховог стваралаштва.

Превазилажење нестваралачког статизма није ни мало једноставан поступак, посебно онда кад се даровитост доживљава као нешто коначно и поразно за „обичне смртнике”. Нажалост, нису ретки случајеви погрешног приступа феномену даровитости, како од стране оних који су препознати као такви тако и од стране оних који се обесхрабрују препознавши даровитост

других. Због тога је потребно да свако у себи изброји животне дарове (таленте) и определи се да умножава оне које препозна као највеће. Поступајући тако никад се неће погордити нити предати незнању и онда кад се суочи са чињеницом да постоје други који га превазилазе својом посебношћу и даровитошћу. Прихватиће ту стварност као чињеницу која га подстиче у смисленију комуникацију, а неће у томе видети разлог да било коме завиди. На тај начин свако треба себе непрестано да оспособљава за прогресивно промишљање даровитости. Само на тај начин могуће је ослободити се нестваралачке пасивизације која обузима човека онда када или прецењује или потцењује себе или другога.

Подстицање постигнућа даровитих током читавог живота

Даровитост је стваралачки феномен који подразумева доживотно стваралаштво; несводив је само на период предшколског узраста и током основног и средњошколског школовања и у време студирања. Добро је да се благовремено препозна и адекватно подстиче, јер се на тај начин непрестано остварују добра постигнућа у различитим стваралачким областима. Чињеница да у многим стваралачким областима постоје појединци који нису успели да реализују у потпуности своје стваралачке потенцијале непорециво сведочи недостатак подстицаја даровитих од стране заједнице. Наравно, извесна је и неодговорност појединаца који нису препознали и остварили своје добре могућности, свеједно да ли су сами себе обесхрабрили или су их други онемогућили. Нису се остварили због недостатка мотивације, што треба ипак разумети као њихово одустајање. Наравно, ово разматрање не би требало да буде окончано неуверљивом констатацијом о некоме и нечему, без даљег креативног чињења; то се може окарактерисати као незаинтересованост и неодговорност. Потребно је осмишљеније сагледавање сваког појединачног случаја, са јасним питањем колико смо могли допринети, а нисмо, развоју потенцијала и код себе и једни код других? Све док не пођемо од овог питања нисмо на добром путу, јер свему приступамо површно бавећи се више последицама него узроцима. То резултира општим закључцима о тескоби и тешкоћи времена у коме живимо, уз неизбежну оптужбу на рачун неистомишљеника које сматрамо легитимним метама нашег гнева. То је погрешно бављење и другим и собом, које спутава наш животни реализам. Све посматрамо под теретом сопствене неуспешности и у тескоби зависти према успесима других.

Склоност ка релативизацији и минимализму је стање које треба неодложно мењати дубљим промишљањем узрока и последица различитих самоускраћивања којима свако сам себе зауставља у стваралачком процесу. То доводи до тога да се човек одриче животности и живости предајући се случајности догађања и неопходности прихватања без стварне жеље за дубљим стваралачким увидом у животну стварност. Тако самообезвређени човек може бити вишеструко даровит, али неће имати стваралачку успешност пошто се предао некреативности. То, наравно, не може бити сам промашај

појединца; ради се о заједничком одустајању многих – колико из разлога непознавања добрих могућности (даровитости), још више због неприхватања даровитих појединаца од стране његових савременика. Реч је о заједничком губитку са несагледивим последицама које су додатно увећавају ако се благовремено не препознају и не процесуирају са жељом да се превазиђе промашај. Мултидисциплинарно животно стваралаштво омогућава сваком субјекту да се искаже и докаже меру своје даровитости и успешности; само је потребно да ми сами препознамо своје способности, а не само склоности. Оваквим поступањем бисмо увидели да је свако за нешто надарен, само је проблем онда кад се опредељујемо да радимо нешто где је евидентан раскорак између наших жеља и могућности. Само онда кад успемо да на прави начин видимо своје потенцијале, све што радимо биће осмишљено dobrим постигнућима. Тада стваралаштво сваког појединца постаје непрестано тражење нових и бољих решења, а не пасивно „уклапање” у ситуацију под теретом различитих интереса. Сукоб је неминовност у стању нестваралаштва, док је стваралачко надметање жељено стање у коме свако има слободу да се оствари као одговорна личност са пуним оптимизмом. Поверење и искреност су две квалитативне одреднице које култури надметања дају праву меру и дубоку смисленост.

Надметање као стваралачко чињење

Надметање је увек себедавање, никако није самопотврђивање у намери да се било ко или било шта обезвреди. То јесте остварење у пуном смислу речи, али као заједнички чин свих учесника процеса. Бити бољи од другог не значи бити јачи, већ бити спремнији за добродетелно чињење. Померити рекорд као постојећу границу раније успешности, имајући притом свест о томе да неко други може и треба даље да помера постављене границе. То је стваралачка прогресија у којој нема ограничења; никако није несигурност и неизвесност. Трагање за новим мерама као афирмација већ постигнутог новим постигнућима, чиме све човекове стваралачке активности добијају смислену динамику. То доводи до сазнања да човек увек може више и боље, није пасивни прималац готових решења него је креативни истражитељ бољих могућности. На тај начин живот постаје дар и дело, а не статично испуњавање налога из прошлости пред неизвесном будућношћу, без имало стваралачке садашњости. Због тога је неумесно обесхрабривање себе и других пред животним изазовима самоизолацијом и самоодрицањем под теретом страха и неизвесности. То погодује стварању нестваралачког амбијента у коме наметнути ауторитети намећу себе захтевајући поданичку покорност. Тада подаништво и бунтовништво постају сапостојеће чињенице које обесмишљавају стваралачку пуноћу, подједнако су погубни иако су дијаметрално супротни ставови.

Кротост и неустрашивост су стваралачке дореднице које дају исправно усмерење човековој делатности, због тога је потребно њихово стално усаглашавање у животном промишљању и поступању. Добронамерност према

свакоме и непоколебљивост у свему добри су резултати таквог стваралаштва, у коме искреност у опхођењу са свима и поверење према другима сведоче нашу отвореност.

Победа као заједнички успех

Појам ПОБЕДА често се употребљава у стваралачкој комуникацији, али поред позитивног одређења у неким случајевима има веома негативно значење. Понекад подстиче иживљавање над „пораженим снагама”, посебно на терену политиканства, не и осмишљене и одговорне политике. Примери из спорта су још трагичнији, иако у вези са олимпијским играма које би требало да буду најсмисленија мера спортског надметања и побеђивања – имамо дубоко промишљање победе. Платон у своје време саветује онога који жели да победи на олимпијским играма да „... у двострукој и још већој мери оскудева у слободном времену ... да постигне телесно и душевно савршенство ...” (Платон, 1971: 807). На другом месту, Гален поистовећује најбољег са филозофом, дајући свом делу наслов: Ко је најбољи и филозоф, јасно казујући: „Ко је најбољи треба да буде и филозоф ...” (Стефановић, 2011: 57). Јасно је, дакле, да је смислена основа победе у надилажењу противљења и непријатељству, а не у поражавању другог. Нажалост, то је касније истеком векова и умножавањем сукоба до отвореног рата народа против народа изгубило своју пуноћу, меру и смисленост. Победници и поражени, постали су незаобилазни изрази у трагичној свакодневици која обилује мноштвом непријатељстава и сукоба. То је проузроковало недостатак првог чина у делу победе; под теретом потребе за поражавањем других изостала је потреба за победом над самим собом.

Апостол љубави, Јован Богослов, недвосмислено указује на пут и начин победе у библијском – новозаветном контексту, речима:

У љубави нема страха, него савршена љубав изгони страх напоље; јер је у страху мучење, а ко се боји није се усавршио у љубави... и ово је победа која победи свет, вера наша ...” (Библија, 2010: 1. Јн. 4:18; 5:4).

Овај став сигурне вере и непоколебљиве добронамерности указује на стварни смисао победе у контексту живе вере, где је примарна потреба победити страх од другог, и живота уопште, јер страх на крају крајева постаје мржња. То је у горњем наводу означено као „мучење” које се пројављује кроз садизам, мазохизам и садомазохизам. То унутрашње самопоражавање је веома опасно стање које свако у себи треба да препозна и уклања, како би могао ући у добру стваралачку динамику. Све док се то не постигне немогуће је смислено заједничење са другима; тада безнађе обесмишљава све добре потенцијале.

Ако у свему овоме пођемо од резултата савремених емпиријских истраживања видећемо јасно да даровитост подразумева реалнији увид у животну стварност. То треба разумети са пуном одговорношћу као стварну

вредност коју треба креативно осмишљавати. Навешћемо закључак савременог истраживања у коме аутори саопштавају да:

... даровити имају нешто негативније ставове према садашњости, а то опет упућује на песимистичнију перцепцију садашњости, а то такође упућује да се може прихватити хипотеза да се могу очекивати разлике у перцепцији садашњости између даровитих и осталих ученика (Крнета-Бундало, 2014 : 289).

Важно је изградити стваралачки приступ препознатом стању, не дозволити да нас порази песимизам и обеснажи до бесмисленог анархизма и нестваралачке немоћи. Добро је то што се полази од реалног увида у стварно стање, свака илузија и фантазија о „чаробном штапићу” обесмишљава стваралачку динамику и на крају поражава нествараоце. Тако да је добра чињеница то што даровити имају свест и потребу да свему приступају реалистично, само је важно не посустати и не одустати од борбе за бољитком. Тако се ствара победнички менталитет. Овде може бити илустративан и подстицајан један пример из библијског новозаветног текста који гласи:

Празна надмудривања људи изопаченог ума и лишених истине, који мисле да је побожност извор добитка, клони се. А побожност јесте добитак кад смо задовољни оним што имамо (Библија, 2010: 1.Тим. 6:5–6).

Ова препорука односи се на превазилажење препознатог стања тако што у први план стављамо стваралаштво, а не „празно надмудривање” – нагорњавање, надјачавање. То је могуће само онда кад у први план ставимо своје стваралаштво у коме никад нисмо до краја задовољни собом и постигнутим резултатима. То је могуће само онда кад смо задовољни стеченим и добијеним, како је речено у наводу: оним што имамо. То је једина права аскеза ума, срца и воље, слободна од сваке потребе за поседовањем, чиме стваралаштво добија смислену меру. Библијско виђење те победе над собом, не само за себе већ и за све друге осликавају речи о херојима вере, победницима над самима собом:

... који овај свет употребљавају као да га не употребљавају ... као они који ништа немају а све поседују ... (Библија:1. Кор.7: 31; 2.Кор. 6: 10).

Замислимо докле би стигло човечанство да су ове речи разумели „освајачи” света, који су под теретом необуздане самовоље у намери да постану господари туђих живота постали трагичне слуге смрти. Због недостатка културе надметања и без стваралачке добронамерности они су обесмислили здраву логику победе као дара другима, умишљајући да је победа само наметање себе и своје саможивости другима.

Све сфере нашег живота подразумевају надметање као стваралачку одредницу, не као самоистицање већ као заједничко препознавање најбољег, чија одговорност почиње оног тренутка кад је препознат и проглашен. Међутим, у нашим односима често преовладава минималистичка логика „само да то остварим”, или „само да ми се то деси, не жалим да умрем”. То даље прераста у пасивизам чувања стеченог, чиме „победничко постоље”, медаље, дипломе и друга знамења губе свој стварни смисао. Тако се губи стваралачка

пуноћа као стална потреба за новим, нагон за надметањем у коме треба себе дати до краја. Постоје различити видови „игара” у нашем животу, али надметање и победа су нешто дубље и смисленије. Због тога треба рећи да наше именовање ранијих догађаја у том контексту често остаје неуверљиво и нејасно, као што је случај са олимпијским играма. Ако пођемо од изворног имена: *Οι Ολυμπιακοί Αγώνες*, видећемо да није умесно именовање: *олимпијске игре*. Боље је рећи олимпијско надметање, посебно ако знамо приступ и однос такмичара и посматрача, који нису били просто навијачи. То показује пример из 328. године пре Христа, када је победник трке на 5.000 метара, Агефс из Аргоса, наставио да трчи још 150 километара, преко Пелопонеза до свог родног Аргоса, да први објави мештанима своју победу (Стефановић, 2011: 61). Реч је о живом односу заједнице, који не може ни једна камера до краја да искаже, што не значи да су камере сувишне већ да је све засновано на стваралачком изазову који треба да садржи сваки људски сусрет, посебно заједничко тражење нових смерница стваралачке успешности.

Добронамерно усмеравана даровитост, са пуним уважавањем стваралачке слободе свакога човека и спремношћу да се препозна и призна ново постигнуће, динамизира надметање. Док самопроглашење непобедивим победником обуставља добре токове стваралаштва као сталног надметања у коме је примарна одредница победа као идење напред у нова постигнућа, а не самозадовољност постигнутим. Један пример из савременог спортског надметања веома је илустративан. Реч је о различитим ставовима двојице водећих тенисера у свету, Новака Ђоковића и Рафаела Надала. Они су одговарали на новинарска питања:

– Рафа, много пута си рекао да волиш изазове. Из тог угла, да ли ти је драго што Новак постоји?

– Не!

– Волим изазове, али нисам глуп!

– Мој одговор није исти као Рафин ... Мене су ти изазови на које сам наилазио током каријере потпуно променили ... Да будем искрен, због Рафе и Роџера сам данас оно што јесам. Сви ти порази које сам доживео од њих двојице после првог гренд слема и пењања на треће место АТП листе бацили су сумњу на мене и то колико могу. Губио сам ... Вредно сам радио. ... Ако хоћеш да будеш најбољи мораш да побеђујеш ... (mondo.rs/a677595/sport/tenis/djokovic-i-nadal-isto-pitanje-drugaciji-odgovor.html.)

Овај навод треба промишљати у контексту различитог доживљаја победе, онога који је научио да побеђује и то сматра својом стеченом привилегијом; и онога који жарко жели победу као ново постигнуће. Дакле, са једне стране имамо човека који своје „победничко постоље” доживљава пасивно, не жели даље и више. Није спреман за нове изазове и због тога му смета то што постоји неко ко се „дрзнуо” да „омета” његово уживање због прошлих успеха. За њега је све ново опасност, а не стваралачки изазов. Тако нешто је присутно у свим стваралачким областима, много је оних који жеље да дају „последњу реч” не схватајући да тако обесмишљавају и оно што су

постигли и због чега су признати. Са друге стране видимо храброст и стварну културу надметања тако да се изазовим приступа са несебичношћу и жртвом, аскезом – давањем себе до краја и без остатка. Сигурно је да су обојица стварно даровити и успешни, само су различити доживљаји даровитости у одређеним ситуацијама успона и падова. Другачије су радили на себи и због тога су њихови вредносни системи различити, али не треба губути из вида чињеницу да се код једнога смањује победнички капацитет, а код другога увећава. Проблем је кад се тај успон доживљава као опасност, а не као напредовање одређене дисциплине. Тај страх од долазећег бољег, бољег од себе, библијским речником речено „Каинов комплекс” или „Иродов страх” је нешто што треба непрестано уклањати из себе. То је у своје време Јован Крститељ препознао јасно саопштавајући истину о себи и долазећем Месији, Христу Спаситељу;

- Он треба да расте, а ја да се умањујем (Библија, 2010: Јн.3:30).

Ово сазнање и признање о себи и другоме није ни мало лако у било којој животној ситуацији, од породичних до пословних односа, преко менторских и духовничких релација. Све док свако мисли само о себи негујући себичност на бесмислу саможивости остаје бесмислено надјачавање као самовољно одустајање од културе надметања као заједничког трагања за стварном победом. Само онда кад успемо да прихватимо изненађења у најпозитивнијем смислу нових постигнућа другога, будући обрадовани чињеницом да он постоји и ствара и слободни од предрасуда о њему, бићемо победници и онда кад ти нови људи остварују добре резултате. Ту радост најбоље осећа одговорни учитељ-васпитач кад његов ученик постане академик, радујући се томе као свом успеху. Не смета му то што је он и даље само „обичан” учитељ. То је умеће себедавања као стварни допринос стваралаштву и животном напретку.

Питање „првог” и „последњег”

Само онда кад човек сазна истину о себи као слободној и одговорној личности која се непрестано усавршава, могуће је његово стваралачко напредовање. Све докле док животу приступа пасивно и по инерцији порекла и припадности ризикује да постане пасивни посматрач стваралаштва других, острашћени навијач који на крају постаје идолопоклоник туђих идеја. Губи стваралачку смислену пуноћу проглашавајући за безначајно све што он чини, чак и читав свој живот. У оваквом пасивизму небитно је да ли је неко у нечему успешан, јер се брзо све прераста у неуспех после првог суочења са новим постигнућима других. Тај нестваралачки страх угрожава како онога кога обузима тако и све оне са којима се он сусреће покушавајући да се са њима остварује у животним релацијама. Његова неспремност да реално сагледава себе и свет око себе лишава га стварности саучествовања у стваралачкој динамици, тако да он или прибегава насиљу ако му то омогућавају животне околности, или нестваралачки бунтује тражећи кривца у другоме а не разумна и за све прихватљива решења.

Често се догађа да се удружују против осталих они који су изгубили „победнички престо” са онима који су га „освојили” у својој машти. Заједно иду у прошлост која остаје непромењена у сваком погледу, губећи реалну повезаност са садашњошћу која се догађа без њих, иако мисле да само они могу да је креирају на прави начин. Ово стање је најопасније ако у њега доспеју они који су вишеструко даровити, али стварно неуспешни. Њихов реални увид у стварно стање престаје да буде креативни потенцијал јер су га сами у себи обесмислили неспремношћу да се храбро суоче са својим стањем и стањем оних са којима деле време и простор. Дозволили су да их успех заваља толико да се презрели све који нису „способни” као они, да би у даљем току после доживљених неуспеха све осим себе прогласили непоштеним и неспособним. То је неискоришћена и неусмерена даровитост од стране самих носилаца, у чему сигурно имају удела многи – од породице преко школе до пословних и других односа. Крајњи резултат је разочараност до безнађа оних који су научили да побеђују по инерцији порекла и припадности, па су одједном престали тако да „функционишу”. То стање може бити много опасније и бесмисленије од стања оних који никад нису ни у чему успели, иако је и код њих приметна превелика доза стваралачке несигурности, што их чини погодним за различите злоупотребе. У оба случаја постоји неспремност за стваралаштво која је оптерећена сопственим неуспесима због којих се оптужују други. Због тога је важно благовремено указивање на могућност обрта у животу, што је изражено речима народне мудрости: „У добру се не узвиси, а у злу се не понизи!” Буди, дакле, увек спреман на изненађења тако што ћеш ти креирати сваку ситуацију, не дозвољавајући да те било која ситуација обесмисли или обесхрабри.

Јеванђелски обрт на који указују речи Христове из добро познате приче о радницима у винограду, чија основна порука је да никад и ни са ким не треба да се поредимо будући оптерећени сопственом успешношћу. Посебно не тако што у први план стављамо своје заслуге којима оптерећујемо сами себе и једни друге. Опмињући закључак у том контексту гласи:

- Тако ће бити последњи први, а први последњи ... (Библија, 2010: Мт. 20:16).

Себедавање као мера успешности која непрестано траје као добар подстицај многим, а не као саможиво присвајање, чини нас спремним да из сваке стваралачке ситуације налазимо излаз који води напред, тако смо стварно способни да без оптерећења прихватимо и успех и неуспех. Превазилазимо нагонски притисак и острашћеност сопственим успехом, као што не пристајемо на очајање због неуспеха. Напредујемо кроз нова трагања за смислом, не оптерећујемо се потребом да осуђивањем других или самоосуђивањем стојимо у месту. Знамо да је то опасна самообмана, бесмислено губљење времена у нагађању „шта би било да је било”. Само на овакав начин могуће је стварно напредовање и постизање нових успеха, тако постајемо стваралачки субјекти које не заустављају остварена постигнућа и не обесхрабрују постојећи неуспеси. Оно што смо урадили или нам се догодило никако не можемо променити, ни негацијом, ни изговарањем. Али ако нас

оптерећује до потребе за истицањем заслуга због постигнутих резултата, или страхом од казне због неуспеха, ми сами у себи заустављамо добре стваралачке токове.

Бољитак свих и свега као стваралачки императив културе надметања

Истина је да све што било ко од нас чини има извесне последице и на многе друге, тако да није до краја прихватљив став да „све што човек чини себи чини”. На тај начин наше појединачно чињење оставља и те како дубоке трагове у животима других, тако да не може бити сведено на било чију самовољу. Захтева дубоко промишљање и одговорно поступање и подразумева стварну одговорност која превазилази ускогрудост себичних интереса. Даровитост и надметање у овом процесу постају колеративне одреднице чија интеграција зависи од стваралачке слободе сваког учесника појединачно. Реч је о незаустављивом процесу у коме нема места било каквој једностраности или површности; свако промишља и поступа у складу са својим одговорним оптимизмом. Све док некога обузима песимизам у стању несигурности и безнађа није могуће да он промишља било какав бољитак, чак и онда кад заговара идеје о промени лошег стања, јер сам себи онемогућава оделотворење пошто не тражи излаз већ покушава пасивним набрајањем туђих пропуста да нешто реши. Ту је недовољно подстицајно чак и препознавање и признање својих проуста ако није продужено у стваралачко чињење. Тако да ускраћивање другима и повлачење из процеса надметања због неспремности себедвања подједнако онемогућавају стваралачку пуноћу. Због тога треба непрестано превазилазити беспомоћност у коју доспевамо увек кад смо сами себи циљ, а наш интерес једина одредница суживота и састваралаштва са другима.

Привилегије и похвале човеку одговарају и могу подстицати стваралаштво, али много више угрожавају доброделатну динамику кад нас доводе до гордости и самољубља. Никако не смеју бити саме по себи циљ, о чему постоји јасан Христос став у јеванђелском тексту:

- Тешко вама кад почну људи добро говорити о вама, јер су тако чинили лажним пророцима оци ваши (Библија, 2010: Лк. 6:26).

Овде се јасно указује на опасност дволичења зарад задобијања присталица, као и бесмисленост поданичке покорности, када је у првом план себични интерес, а не истина која ослобађа (Библија, 2010: Јн. 8:32). Ту је у првом плану индивидуални успех појединца, а не заједнички бољитак многих.

Наравно, постоји и опасност од уопштавања свега, када се нешто неосновано прогласи као заједничко добро које треба безусловно прихватити и бранити по сваку цену. Тада се све другачије проглашава за опасност коју треба елиминисати, што даје могућност многим самопроглашеним заштитницима да злоупотребљавају поверење заједнице. Тада заједнички бољитак престаје да буде добра одредница, постаје злоупотребљена идеја. Због тога је важно адекватно увођење личности у животну стварност од предшколског узраста кроз све токове школовања до зреле животне доби, како

би читав живот био схваћен на одговоран начин. Промисљајући добре начине тог процеса, савремени француски педагог Филип Мерије закључује:

Пројекат образовања је због тога, сам по себи, пројекат универзалности, блиставе и галопирајуће хуманости, где процес преношења умногоне превазилази, у својој динамици успех онога што се преноси. Од момента кад се представљамо као носиоци еманципације, макар само и за једног припадника људског рода, ако смо убеђени да поседујемо средства, или само нека мала средства те еманципације, у праву смо кад желимо да то проширимо на све. Та воља је чак једини знак поверења које имамо у наш сопствени идеал. Она је, штавише, залог да се не задовољавам само лепим речима и да заиста радим на еманципацији свих, а не за доминирајућу промоцију једне елите (Мерије, 2014: 67–68).

Јасно је, дакле, да допринос васпитно-образовног процеса у стварању добрих животних стања за све треба да буде препознат као незаобилазна стварност. Важно је и то да не буде сведено само на систем учења и поучавања у амбијенту школе, него да подстиче све добре животне активности. То подразумева стваралачку одговорност васпитно-образовног система који је увек отворен и прогресиван, несводив на једностраност и површност. На тај начин се подстичу научне активности, стручно усавршавање свих актера што доприноси бољем стваралаштву у економији и другим практичним делатностима. У том добром амбијенту стваралачке мултидисциплинарности сапостојимо са свим својим разликама. Уважавајући стваралачку слободу другог свако се остварује у пуноћи одговорне слободе уважавајући плурализам мишљења, различитост ставова и у том контексту религијски плурализам. Тада свако у себи изграђује културу дијалога и промисља културу надметања као заједничко настојање да се препозна најбоље, а не да се наметне или прихвати нешто у страху од јачег. Ствара се права мера храбрости тако што другог чувамо од себе, а не себе од других. Наравно, све то треба да се непрестано оделотворава, а не да буде само лепа а неостварена идеја.

Закључно разматрање

Даровити могу да буду успешни креатори културе надметања тако што најпре треба да конкретизују и остваре своје различите потенцијале. Оно што треба посебно нагласити јесте смислено и стручно увођење даровитих у стваралачку стварност живота. Потребно је јасно им указати на високе захтеве које подразумева људско постојање, јер ако се то не разуме на прави начин све прераста у сурову борбу за опстанак. То је могуће превазилазити стваралачким чињењем, док идеолошки приступ затворен за животни реализам све додатно усложњава. Треба рећи и то да борба за животну успешност, борба за човека у себи и поред себе никако није борба против човека. На тај начин наше чињење постаје креативно надметање у коме се боримо једни са другима, не једни

против других, имајући у томе заједнички циљ – бољитак. Победник у томе може бити само онај који је успео да победи себе.

Литература:

- Библија, 2010: *Свето писмо старог и новог завета*. Београд: Свети архијерејски синод.
- Ђорђевић, Б. (1979). *Индивидуализација васпитања даровитих*. Београд: Просвета.
- Крнета, Љ., Бундало, Г. (2014). Перцепција садашњости и визија будућности даровитих ученика. У *Даровити и квалитет образовања – зборник 19*. Вршац – Арад: Висока школа струковних студија за васпитаче „Михаило Палов”; Universitatea de Vest „Aurel Vlaicu”.
- Марковић, Д. (2006). *Прилози елитопедагогији*. Вршац: Висока школа струковних студија за образовање васпитача „Михаило Палов”.
- Мерије, Ф. (2014). *Образовање је васпитање – Етика и педагогија*. Београд: Завод за уџбенике.
- Платон (1971). *Закони*. Београд: БИГЗ.
- Стефановић, Ђ. (2011). *Философија, наука, теорија и пракса спорта*. Београд: Гносис.
- Шушњић, Ђ. (1999). *Методологија – критика науке*. Београд: Чигоја.

Prof. Ljubivoje Stojanovic, PhD
Preschool Teacher Training College “Mihailo Palov” Vrsac

THE GIFTED AS CREATORS OF CULTURE OF COMPETITION

Abstract: Culture of competitions a good way to overcome the non-creative rivalry that has under mined relations between people from earliest childhood. It allows relative progression through all the creative flows. This is important for identifying giftedness of each individual. Also it is important for further development and concretization of good opportunities (talents), so that competition in different areas becomes common search and achieving good results. In this way, we affirm all the creative potential sand achieve positive effects of the common well-being. This prevents negative relations the ten court ages rivalry between unrealized, unrecognized and disabled giftedness. This is why the primary task is encouraging creative responsibility of the gifted, as well as other accomplices in the process of creating a common well-being. The gifted in all this hold be persistent in order to be accepted, which implies their willingness to be real creators of culture of competition. It means understanding that the creative process is continuous and requires constant recognition and affirmation of new gifted creators. The moment when someone thinks that he/she is just in all things "given the last word" is the moment when he/she is giving up the culture of competition, becoming victim of his/her own impossibility. That person makes all his/her results senseless. Therefore, it is important to encourage gifted in everything to be free from selfishness and committed to a culture of competition, knowing that in this way they will contribute to the creation of universal prosperity that should be common goal to all creators, especially gifted.

Key words: giftedness, creativity, culture of competition, rivalry, prosperity, well-being.